

УДК 343.85

Колб О. Г.,

доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
професор кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права,
Національна академія внутрішніх справ, м. Київ;

Ремега В. В.,

спеціаліст відділу документального забезпечення Головного
управління Національної поліції в Київській області, м. Київ

ПРО ДЕЯКІ ЗМІСТОВНІ ЕЛЕМЕНТИ ПОНЯТТЯ «КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕРСОНАЛУ ОРГАНІВ ТА УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ»

У статті виведено авторське поняття «кримінально-виконавча діяльність персоналу органів та установ виконання покарань», а також здійснено аналіз деяких системоутворювальних ознак, що складають його зміст, з урахуванням наявних теоретико-прикладних проблем та доктринальних підходів з означеної тематики дослідження.

Ключові слова: кримінально-виконавча діяльність, персонал органів та установ виконання покарань, сфера виконання покарань, виконання покарань, відбування покарань, суб'єкти кримінально-виконавчих правовідносин, засуджений, учасник кримінально-виконавчих правовідносин.

Постановка проблеми. Саме системних властивостей й бракує сьогодні тим нормам КВК, що стосуються підстав реалізації процесу виконання-відбування покарання, який, у свою чергу, лежить в основі кримінально-виконавчої діяльності персоналу органів та установ виконання покарань України.

Як у зв'язку з цим зауважив Степанюк А. Х., основним напрямом діяльності органів та установ виконання покарань, що надає їй якісно визначених характеристик, слід вважати кримінально-виконавчу діяльність, спрямовану на реалізацію кари, як однієї з цілей покарання, визначених у ст. 50 КК України [1, с. 7].

У науці кримінально-виконавчого права у структурі кримінально-виконавчої діяльності виділяють: об'єкт, суб'єкти, учасників, мету, засоби та результати [2, с. 15].

Об'єктом кримінально-виконавчої діяльності персоналу органів та установ виконання покарань є двоєдиний процес виконання-відбування покарання. При цьому під виконанням покарань розуміється застосування цими особами до засуджених

державного примусу, тобто ця невід'ємна частина зазначеного процесу полягає в процедурі обмеження прав та свобод останніх, які є змістом тих покарань, що визначені у КК України [1, с. 7].

У свою чергу відбування покарання – це забезпечений державним примусом правовий стан засудженого, що настає після того, як обвинувальний вирок набрав законної сили, і полягає у підпорядкуванні поведінки засудженого обмеженням прав та свобод, передбачених у КК України відповідними покараннями [2, с. 15].

При цьому слід мати на увазі, як правильно вважає Степанюк А. Х., що відбування покарання можливе лише у межах кримінально-виконавчих правовідносин, що виникають між адміністрацією органів та установ виконання покарань та засудженими [1, с. 8].

Суб'єктом виконання покарань виступає персонал ДКВС України, а не адміністрація органів та установ виконання покарань, на чому наполягають деякі науковці [2, с. 16], а суб'єктом відбування покарання – засуджений.

До засобів кримінально-виконавчої діяльності персоналу ДКВС України відносяться норми кримінально-виконавчого права та матеріально-предметні засоби (будівлі місць позбавлення волі, захисні споруди, система охорони, сигналізації, т.ін.) [2, с. 16].

Крім цього, участь у кримінально-виконавчій діяльності беруть й інші особи (фізичні та юридичні), які в наукових джерелах отримали назву «учасників кримінально-виконавчих правовідносин» [3, с. 22–25], тобто це ті особи, що причетні до цього різновиду діяльності, мають контакти з адміністрацією і засудженими, однак не наділені повноваженнями щодо реалізації кари, застосування примусових заходів [2, с. 16].

Так, в цілому, на теоретико-прикладному рівні уявляється зміст кримінально-виконавчої діяльності персоналу органів та установ виконання покарань України. При цьому досі ні на доктринальному, ні на практичних рівнях так і не виведено це поняття у виді дефініції (від лат. *definition* – коротке визначення якогось поняття [4, с. 191]), що важливо з огляду вирішення завдань, пов'язаних з удосконаленням правового механізму діяльності персоналу ДКВС України у сучасних умовах.

Мета статті – здійснити аналіз деяких системоутворювальних ознак, що складають зміст поняття «кримінально-виконавча діяльність персоналу органів та установ виконання покарань» з урахуванням наявних теоретико-прикладних проблем та доктринальних підходів з означеної тематики дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічною основою написання статті стали праці вітчизняних і зарубіжних учених, у яких закладено основи наукової проблеми щодо формулювання поняття «кримінально-виконавча діяльність персоналу органів та установ виконання покарань». Серед них наукові доробки Автухова К. А., Антоняна Ю. М., Бандурки О. М., Бадири В. А., Богатирьова І. Г., Богатирьової О. І., Галає А. О., Гречанюка С. К., Джужі О. М., Денисової Т. А., Карпеця І. І., Коваленка В. В., Кондратішиної В. В., Копотуна І. М., Конопельського В. Я., Марчук О. А., Меркулової В. О., Павлова В. Г., Пертлі В. А., Радова Г. О., Степанюка А. Х., Трубникова В. М., Яковець І. С. та ін.

Виклад основного матеріалу. Якщо узагальнити деякі наукові підходи з означеної проблематики та нормативно-правові елементи її відображення, то можна вивести наступне визначення поняття «кримінально-виконавча діяльність персоналу органів та установ виконання покарань», а саме – це робота, що здійснюється у межах своїх повноважень у визначеному кримінально-виконавчому законодавстві України фізичними особами та яка спрямована на реалізацію правообмежень щодо засуджених, які встановлені в законі та закріплені індивідуально для кожного із них у вироку суду, відповідно до змісту двоєдиного процесу виконання-відбування покарань, що забезпечується державою у виді правових підстав, принципів, форм, методів, засобів і гарантій реалізації зазначеної функції.

Отже, до системоутворюючих ознак, що складають зміст даного поняття, варто віднести наступні:

1. Зазначена діяльність – це робота. Саме у такому контексті розглядається це слово у тлумачних словниках [5, с. 150].

2. Вказана діяльність здійснюється чітко визначеними у кримінально-виконавчому законодавстві особами.

3. Кримінально-виконавча діяльність здійснюється персоналом ДКВС України у межах його повноважень.

4. Види персоналу органів та установ виконання покарань та вимоги до нього встановлюються у кримінально-виконавчому законодавстві України.

5. Кримінально-виконавча діяльність персоналу органів та установ виконання покарань має бути спрямована на реалізацію правообмежень щодо засуджених, що встановлені в законі та закріплені індивідуально для кожного із них у вироку суду.

6. Кримінально-виконавча діяльність персоналу ДКВС України має здійснюватись відповідно до змісту двоєдиного процесу виконання-відбування покарань.

7. Кримінально-виконавча діяльність персоналу органів та установ виконання покарань забезпечується державою у вигляді правових підстав, принципів, форм, методів, засобів і гарантій її реалізації.

8. Кримінально-виконавча діяльність є лише однією із функцій, що покладаються на персонал органів та установ виконання покарань.

Отже, наявність усіх восьми системоутворюючих ознак поняття «кримінально-виконавча діяльність персоналу органів та установ виконання покарань» є обов'язковою та такою, що визначає у повному обсязі його зміст, а також відображає його соціально-правову природу.

Підбиваючи підсумки з цього питання монографічного дослідження, варто констатувати наступне:

1. Права та обов'язки персоналу ДКВС України, крім тих, що визначені в Законі України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» (ст. 18), встановлюються, як правило, в межах компетенції тих органів та установ виконання покарань, у яких вони проходять службу або працюють.

2. Кримінально-виконавча діяльність персоналу ДКВС України підпорядкована виконанню завдань кримінально-виконавчого законодавства (ч. 2 ст. 1 КВК), а також завдань, покладених на відповідний орган або установу виконання покарань (ст. 11 КВК, Закон України «Про пробацію»), і носить офіційний характер.

3. Права та обов'язки персоналу органів та установ виконання покарань (ст. 18 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України») мають єдність (навіть і в Законі відображені в одній статті), своєрідність якої полягає в тому, що їхні права одночасно є обов'язками (права повинні використовуватися в інтересах служби), а обов'язки – правами (інакше обов'язки не можна буде здійснити).

4. Здійснення персоналом ДКВС України своїх прав і обов'язків гарантується державою на законодавчому рівні (Конституцією України та законами України).

5. Законні розпорядження і вимоги персоналу органів та установ виконання покарань повинні виконуватись засудженими та іншими учасниками кримінально-виконавчої діяльності.

6. Персонал ДКВС України має право на просування по службі та кар'єрне зростання.

7. Під час здійснення кримінально-виконавчої діяльності передбачено обмеження загальногромадянських прав і обов'язків персоналу ДКВС України з метою підвищення ефективності та результативності його працездатності (ст. ст. 15-16 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»; Закон України «Про державну службу»; Закон України «Про запобігання корупції»; т. ін.).

8. Для персоналу органів та установ виконання покарань передбачені законом пільги (ст. 23 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу»), а також встановлена підвищена відповідальність за вчинені ними правопорушення [6, с. 175].

Поряд з цим, навіть за наявності зазначених конституційних та інших нормативно-правових підстав кримінально-виконавчої діяльності персоналу ДКВС України, правовий механізм реалізації цими особами даної функції є недосконалим. Зокрема, окремим фахівцям у зв'язку з цим звертають увагу на:

а) необхідність конкретизації цілей діяльності персоналу органів та установ виконання покарань;

б) розмежування завдань діяльності зазначених осіб, які виконують різні види покарань;

в) недостатньо врегульовану систему гарантій їх ефективної діяльності [7, с. 83].

Виходячи з цього та з отриманих у ході даного дослідження результатів, слід підтримати науково обґрунтовані пропозиції тих учених, які наполягають на розробленні та затвердженні нового законодавчого акта, який би стосувався організаційних питань діяльності персоналу ДКВС України та відображав у собі такі аспекти:

1) класифікацію персоналу, причому як класифікації за статусом (на співробітників та вільнонайманих працівників), так, і обов'язково, функціональної класифікації (за функціональними підрозділами органів та установ виконання покарань);

2) забезпечення якісного персоналу ДКВС України (підбір та підготовка цих осіб, система розвитку персоналу; система вимог щодо професійної діяльності зазначених осіб);

3) організаційні питання діяльності персоналу органів та установ виконання покарань (завдання і функції окремих категорій цих осіб);

4) система гарантій ефективності діяльності персоналу ДКВС України (правовий, соціальний, фізичний захист персоналу, належне матеріальне становище, пенсійне забезпечення) [7, с. 83–84].

Як з цього приводу правильно зробила висновок Яковець І. С., не тільки засуджені та ув'язненні потребують належного ставлення та умов існування. У відносинах із персоналом УВП обом сторонам має бути надано відповідний рівень правового захисту. При цьому жодна система управління не стане ефективно функціонувати, якщо не буде розроблена ефективна модель мотивації, оскільки мотивація спонукає конкретного індивіда і колектив в цілому до досягнення особистих і колективних цілей [8, с. 5].

Одним із елементів і напрямів реалізації цього стратегічного завдання є удосконалення нормативно-правових засад кримінально-виконавчої діяльності персоналу ДКВС України, деякі шляхи та заходи щодо якісної видозміни яких розроблено та науково обґрунтовано з урахуванням й тих пропозицій і зауважень, що викладені на доктринальному рівні [9] та в проектах законів, які розглядаються у відповідних комітетах Верховної Ради України [10]. При цьому, як слушно зауважують окремі дослідники,

наявна сучасна база України свідчить про те, що в ній, у цілому, враховані не тільки національні, а й європейські вимоги і стандарти, і притому можна спостерігати повну «хворобливість» у сферах правового регулювання, правореалізації, правозастосування, яку пояснити важко, якщо врахувати тільки хиби тих чи інших правозастосувальних механізмів [11, с. 11].

Отже, конституційні та інші правові підстави кримінально-виконавчої діяльності персоналу органів та установ виконання покарань – це те головне, на чому ґрунтується робота зазначених осіб та складає її зміст, а також принципи, форми, методи, засоби та гарантії її забезпечення і реалізації, які визначені в Основному законі, інших нормативно-правових актах, включаючи підзаконні, що регулюють суспільні відносини, які виникають у ході виконання-відбування кримінальних покарань.

Висновки. У контексті діяльності персоналу ДКВС України, залежно від мети покарання, що визначена в ч. 2 ст. 50 КК та ч. 1 ст. 1 КВК України, можна поряд з кримінально-виконавчою виділити й інші функції: а) виправлення; б) ресоціалізації; в) запобігання вчиненню нових злочинів засудженими; г) запобігання вчиненню злочинів іншими особами; ґ) запобігання тортурам та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню із засудженими.

Крім цього, науковці виокремлюють соціально-педагогічну, трудову, оперативно-розшукову та інші види діяльності персоналу ДКВС України [2, с. 7].

Виходячи з існуючих класифікацій персоналу органів та установ виконання покарань, що визначені на доктринальному рівні, можна назвати й такі функції цих осіб, як: господарські; санітарні; просвітницькі; патронату [12, с. 250].

Список використаних джерел

1. Кримінально-виконавче право України: підручник / [В. В. Голіна, А. Х. Степанюк, О. В. Лисодед та ін.]; за ред. В. В. Голіної і А. Х. Степанюка. – Х.: Право, 2011. – 328 с.
2. Кримінально-виконавче право України: підручник / [В. В. Голіна, А. Х. Степанюк, О. В. Лисодед та ін.]; за ред. В. В. Голіної і А. Х. Степанюка. – Х.: Право, 2015. – 392 с.

3. Правові засади діяльності прокуратури України у сфері виконання покарань: навчальний посібник / Є. В. Дудко, І. О. Колб, А. В. Савченко та ін.; за заг. ред. д.ю.н, проф. О. М. Джужи та д.ю.н., проф. О. Г. Колба. – К.: Кондор, 2016. – 240 с.

4. Булько А. Н. Большой словарь иностранных слов 35 тысяч слов. – Изд. 3-е, испр., перераб. – М.: Мартин, 2010. – 704 с.

5. Великий тлумачний словник української мови / упоряд. Т. В. Ковальова. – Х.: Фоліо, 2005. – 767 с.

6. Зливко С. В. Правові та організаційні засади діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України в сучасних умовах: дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 – Ірпінь: Нац. ун-т ДПС України, 2010. – 241 с.

7. Діяльність Державної кримінально-виконавчої служби України: адміністративно-правовий аспект: навч. посіб. / ред. колегія: Петков В. П. [голова] та ін. – К.: КНТ, 2011. – 648 с.

8. Правові основи діяльності персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України: наук.-метод. посіб. / упоряд. І. Яковець. – К.: Паливода А.В., 2011. – 232 с.

9. Яковець І. С. Теоретичні та прикладні засади оптимізації процесу виконання кримінальних покарань: дис... д-ра юрид. наук: 12.00.08. – К.: ХНУВС, 2014. – 416 с.

10. Про пенітенціарну систему в Україні: проект Закону України, розроблений Кабінетом Міністрів України у 2016 році. Режим доступу: <http://www.yagunov.in.ua/?p=682>.

11. Оніщенко Н. М. Права людини, яка перебуває в конфлікті із законом (контекст соціальної поведінки) // Актуальні проблеми прав людини, яка перебуває в конфлікті із законом, крізь призму правових реформ: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 2 грудня 2016 року). – К.: Мін'юст України, 2016. – С. 10-12.

12. Кримінально-виконавче право України: підручник / [Джужа О. М., Богатирьов І. Г., Колб О. Г. та ін.]; за заг. ред. Джузи О. М. – К.: Атіка, 2010. – 752 с.

Колб А. Г., Ремега В. В.

О НЕКОТОРЫХ СОДЕРЖАТЕЛЬНЫХ ЭЛЕМЕНТАХ ПОНЯТИЯ «УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ПЕРСОНАЛА ОРГАНОВ И УЧРЕЖДЕНИЙ ИСПОЛНЕНИЯ НАКАЗАНИЙ»

В статье выведено авторское понятие «уголовно-исполнительная деятельность персонала органов и учреждений исполнения наказаний», а также проведен анализ некоторых системообразующих признаков, составляющих его

содержание, с учетом существующих теоретико-прикладных проблем и доктринальных подходов по указанной тематике исследования.

Ключевые слова: уголовно-исполнительная деятельность, персонал органов и учреждений исполнения наказаний, сфера исполнения наказаний, исполнение наказаний, отбывание наказаний, субъекты уголовно-исполнительных правоотношений, осужденным, участник уголовно-исполнительных правоотношений.

Kolb O. G., Remeha V. V.

ABOUT SOME CONTENT ELEMENTS OF THE CONCEPT OF «CRIMINAL EXECUTIVE ACTIVITY OF PERSONNEL OF AUTHORITIES AND PENALTIES OF PENALTIES IMPLEMENTATION»

The author's concept of "criminal-executive activity of the personnel of bodies and institutions of punishment" is deduced from the article, as well as an analysis of some system-forming features that make up its content, taking into account existing theoretical and applied problems and doctrinal approaches in the identified subject of the study.

Key words: criminal-executive activity; Personnel of penitentiary bodies and institutions; Scope of punishment; Execution of punishment; Serving punishment; Subjects of criminal-executive relations; condemned; Participant in criminal-executive legal relations.

УДК 343.85

Копотун І. М.,

доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України, проректор з навчальної роботи,
Інститут Служби зовнішньої розвідки України, м. Київ;

Руденко В. І.,

заступник начальника відділу управління нагляду
за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних
провадженнях та інших заходів примусового характеру в місцях
несвободи Генеральної прокуратури України, м. Київ

ПЕРСОНАЛ ОРГАНІВ ТА УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ ЯК СУБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

У статті здійснено дослідження змісту діяльності персоналу органів та установ виконання покарань України як суб'єкта виконання покарань, за результатами якого визначені основні проблемні моменти з цих питань, а також сформульовані науково обґрунтовані шляхи їх вирішення по суті.

Ключові слова: правовідносини; суб'єкт права; об'єкт права; персонал; засуджений; сфера виконання покарань; кримінально-виконавча діяльність; органи та установи виконання покарань.